

รายวิชา ประวัติศาสตร์

รหัสวิชา ส๒๒๑๐๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เรื่อง การกู้กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

ครูผู้สอน ครูอาทิตย์ ชัยเทพา

ครูวิจิต ล้อยศ

เรื่อง การกู้กรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้

บอกปัจจัยสำคัญและลำดับเหตุการณ์
ของการกอบกู้เอกราช

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านทักษะและกระบวนการ

อภิปรายเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของการกอบกู้เอกราชที่มีผลต่อพัฒนาการทางสังคมในเวลาต่อมา

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านคุณลักษณะ

นักเรียนเห็นประโยชน์ของการศึกษา
การเสียกรงศรีอยุธยา และการกอบกู้เอกราช
ของอาณาจักรอยุธยา

ทบทวนบทเรียน การเสียดวงศรียุทธยาครั้งที่ ๒

พระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ที่สวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้า
ตากสินมหาราช (ทุ่งนาเชย)
จ.จันทบุรี

จิตรกรรมฝาผนังแสดงเหตุการณ์ในคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตากกับพวกได้ฝ่าวงล้อมของพม่าออกจาก
กรุงศรีอยุธยา ภาพนี้จัดแสดงในอาคารภาพปริทัศน์ อนุสรณ์สถานแห่งชาติ จ.ปทุมธานี

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ตอนที่ ๒๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช - เดอะไดอารี่ บันทึกประวัติศาสตร์ชาติไทยฯ

เผยแพร่วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๕

เผยแพร่โดย : ครูตู้ DLTV

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=hL0YRYR4ZuQ>

ใบความรู้ เรื่อง การกู้กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

การกอบกู้เอกราชของเจ้าตาก นับเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นการรวบรวมกองกำลังของเจ้าตาก เพื่อขับไล่กองทัพพม่าที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในกรุงศรีอยุธยา ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง อันส่งผลให้เกิดสภาพลาลจลโดยทั่วไป ราชอาณาจักรอยุธยาเดิมจึงถูกแบ่งออกเป็นชุมนุมต่าง ๆ เป็นอิสระต่อกัน

ราว พ.ศ. ๒๓๐๘ ก่อนเสียกรุง พระยาตากได้นำทหารในบังคับบัญชาตีฝ่าวงล้อมของกองทัพพม่าไปทางด้านทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา เพื่อรวบรวมผู้คนและยุทธปัจจัยต่าง ๆ มาสู้รบกับกองทัพพม่าอีกครั้ง ในระหว่างนั้นยังได้ตั้งตนเป็นเจ้าเมืองระยอง เมื่อ เจ้าตาก เตรียมกำลังรบจนพร้อมสรรพแล้ว จึงได้เคลื่อนพลกลับไปยังกรุงศรีอยุธยาทางด้านปากแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อทำการขับไล่ทหารพม่าที่ยังคงเหลืออยู่ออกไปได้

นโยบายของพระเจ้าตากสิน

พระยาตากได้ประกาศนโยบายประชานิยมหรือฟื้นฟูราชอาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีความแตกต่างจากชุมนุมอื่น ๆ ที่เป็นเพียงแต่กลุ่มโจรสลันสะตมเพื่อรักษาความอยู่รอดเท่านั้น กิตติศัพท์ดังกล่าวทำให้มีตระกูลขุนนางบางส่วนจากกรุงศรีอยุธยามาสมิภักดิ์ด้วย อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวยังอาจมองได้ในอีกแง่หนึ่ง คือ พระยาตากได้ประกาศตนเป็นพระเจ้าแผ่นดินนับตั้งแต่วันที่ออกจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว ทำให้กองกำลังของพระยาตากเป็น "กลุ่มการเมืองติดอาวุธ" จึงแตกต่างไปจากชุมนุมอื่น การกระทำเช่นนี้ทำให้ขุนนางระดับผู้น้อยเข้ามาสมิภักดิ์ต่อพระยาตากจำนวนหนึ่ง ส่วนขุนนางระดับสูงยังไม่เข้าร่วมด้วย เพราะมองเห็นว่ากลุ่มขอพระยาตากยังไม่ประสบความสำเร็จตามนโยบาย

ใบความรู้ เรื่อง การกู้กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

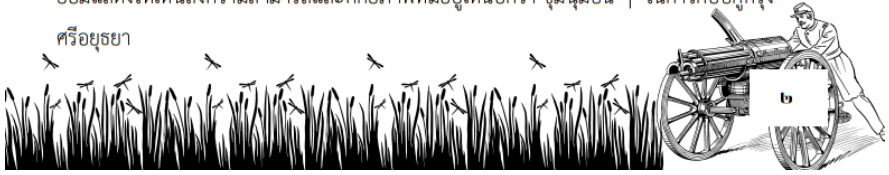

ใบความรู้ เรื่องการถูกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

เส้นทางเดินทัพของพระยาตากสิน

ในวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๓๐๙ ซึ่งตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนยี่ จุลศักราช ๑๑ ปีกอ อัฐศก พระยาตากเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงต้องเสียให้แก่พม่า จึงตัดสินใจร่วมกับ พระยาพิชัย พระเชียงเงิน หลวงพรหมเสนา หลวงราชเสนหา ขุนอภัยภักดี พร้อมด้วยทหารกล้าราว ๕๐๐ คน มีปืนเพียงกระบอกเดียว แต่ชำนาญด้านอาวุธสั้นยกกำลังออกจากค่ายวัดพิชัย และตีฝ่าวงล้อมทหารพม่าไปทางทิศตะวันออก มุ่งตรงไปยังบ้านโพธิ์สังหาร รุ่งเช้าได้ต่อสู้กับกองทหารพม่าจนล้มตายและบางส่วนแตกหนีไป ก่อนเดินทางไปตั้งค่ายพักอยู่บ้านพรานนก ในขณะนั้นมีทหารพม่ากองหนึ่งซึ่งประกอบด้วยทหารม้าประมาณ ๓๐ คน ทหารเดินเท้าประมาณ ๒๐๑ คน เดินทางมาจากแขวงเมืองปราจีนบุรี สวนทางมาพบทหารพระยาตากที่เฝ้าหาเสบียงอาหาร ทหารพม่าก็ไล่ตามมาแต่ถูกกลอุบายวางกับดักเสียถูกตีกระหนาบจนแตกหนีไป

พวกราษฎรที่หลบซ่อนอยู่ทราบข่าวพระยาตากรบชนะพม่าก็พากันเข้ามาสมัครเป็นพรรคพวก พระยาตากจึงให้ราษฎรไปเกลี้ยกล่อมหัวหน้านายช่างมาสามมิกดิ์ และให้นำช่างม้าพาหนะและเสบียงอาหารมาด้วย นายช่างทั้งหลายไม่ยอมอ่อนน้อมก็ถูกปราบปรามจนราบคาบบริพาหนะ ผู้คนช่าง ม้า และศาสตราวุธได้เป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นเจ้าตากจึงยกกองทัพทาง นาเวียง เมืองนครนายก ผ่านด่านกบแจะ ช้ำมลำน้ำ ปราจีนบุรี ไปตั้งพักอยู่ชายดงศรีมหาโพธิ์ ช้างฝั่งตะวันออก พม่าที่ตั้งทัพอยู่ปากน้ำเจ้าโล้ หรือปากน้ำโจโล้ เมือง ฉะเชิงเทรา พระยาตากได้ยกกองทัพผ่านเมืองฉะเชิงเทรา ชลบุรี แล้วจึงเดินทางต่อไปยังบ้านนาเกลือ แขวงเมือง บางละมุง เมื่อถึงเมืองระยอง เจ้าเมืองระยองซึ่งได้ยินกิตติศัพท์ของพระยาตากก็ยอมอ่อนน้อมเชิญให้เข้าเมือง นับตั้งแต่ได้ถอนตัวออกจากการป้องกันพระนครนั้น ภายในเวลาไม่ถึงเดือนก็สามารถยึดเมืองระยองเป็นที่มั่นได้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่เหนือกว่า ชุมชนอื่น ๆ ในการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา

ใบความรู้ เรื่องการถูกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

พระเจ้าตากเดินทัพจากระยองผ่านแกลงเข้าบางกระจะ มุ่งยึดจันทบุรี เจ้าเมืองจันทบุรีไม่ยอม สวามิภักดิ์ เจ้าตากต้องการยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นที่มั่นเพื่อรวบรวมกำลังมาตีพม่า จึงสั่งทหารทุกคนว่า "เราจะตีเมืองจันทบุรีในค่ำวันนี้ เมื่อกองทัพพุ่งเข้าเสร็จแล้ว ทิ้งนายไพร่ให้เททิ้งอาหารที่เหลือ และต่อยหม้อเสียให้หมด หมายไปกินข้าวเข้าด้วยกันในเมืองเอาพรุ้งนี้ ถ้าตีเอาเมืองไม่ได้ในค่ำวันนี้ก็จะให้ตายเสียด้วยกันให้หมดทีเดียว

ในวันเสาร์ที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ครั้นถึงเวลา ๑๙.๐๐ น. เจ้าตากจึงได้สั่งให้ทหารไทยและจีนลอบเข้าไปอยู่ตามสถานที่ที่ด้วางแผนไว้แล้ว ให้คอยฟังสัญญาณเข้าตีเมืองพร้อมกัน จึงให้โห้ขึ้นให้พวกอื่นรู้ เมื่อเวลา ๐๓.๐๐ น. เจ้าตากก็ขึ้นคองช้างพังศิริบัญชาฯ ให้ยิงปืนสัญญาณพร้อมกับบอกพวกทหารเข้าตีเมืองพร้อมกัน ส่วนเจ้าตากก็ไสช้างเข้าพังประตูเมืองจนทำให้บานประตูเมืองพังลง ทหารเจ้าตากจึงรุกกันเข้าเมืองได้ พวกชาวเมืองต่างพากันละทิ้งหน้าที่หนีไป ส่วนพระยาจันทบุรีก็พาครอบครัวลวงเรือหนีไปยังเมืองบันทายมาศ เจ้าตากตีเมืองจันทบุรีได้ เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๒๙ ปีกุน นพศก เพลา ๓ ยามเศษ ตรงกับวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๑๐ เวลาประมาณ ๐๓.๐๐ น. หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว ๒ เดือน

หลังจากนั้น เจ้าตากได้เคลื่อนทัพไปยังเมืองตราด พวกกรมการและราษฎรเกิดความเกรงกลัวต่างพากันมาอ่อนน้อมโดยดี ที่ปากน้ำเมืองตราดมีเรือสำเภาจีนมาทอดทุ่นอยู่หลายลำ เจ้าตากได้เรียกนายเรือมาพบ แต่พวกจีนนายเรือขัดขืนต่อสู้ เจ้าตากจึงนำกองเรือไปล้อมสำเภาจีนเหล่านั้น ได้ทำการต่อสู้กันอยู่ประมาณครึ่งวันเจ้าตากก็ยึดสำเภาจีนไว้ได้หมด ได้ทรัพย์สินค้าของมาเป็นจำนวนมาก

ใบความรู้ เรื่องการปฏิรูปกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

แผนการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา

เจ้าตากได้เดินทางกลับจากตราดมาตั้งมั่นรวบรวมผู้คนอยู่ที่เมืองจันทบุรี เพื่อวางแผนปฏิบัติการรบเพื่อตีกรุงศรีอยุธยาคืนจากข้าศึก พร้อมกับสั่งให้ต่อเรือรบและรวบรวมเครื่องศาสตราวุธและยุทธภัณฑ์ภายในเวลา ๓ เดือน พร้อมกับฝึกไพร่พลให้พร้อมที่จะปฏิบัติการ

เมื่อสิ้นฤดูมรสุมในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๑๐ เจ้าตากได้ยกกองทัพเรือจากจันทบุรีเข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วเข้าโจมตีข้าศึกที่เมืองธนบุรี เมื่อเจ้าตากยึดเมืองธนบุรีและปราบนายทองอินได้ แล้วจึงเคลื่อนทัพต่อไปที่กรุงศรีอยุธยาเข้า ยึดค่ายโพธิ์สามต้นปราบพม่าจนราบคาบ สามารถกอบกู้กรุงศรีอยุธยาลงคืนมาได้ เมื่อวันที่ ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๒๙ ปีกุน นพศก เวลาบ่ายโมงเศษ ซึ่งตรงกับวันศุกร์ที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ใช้เวลา ๗ เดือน หลังจากคราวเสียกรุงศรีอยุธยา

การปราบดาภิเษก

หลังจากสร้างพระราชวังบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ทรงจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยอพยพสมศวร บรรดาแม่ทัพ นายกอง ขุนนาง ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนทั้งสมณะพราหมณาจารย์และอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย จึงพร้อมกันกราบบังคมทูลอัญเชิญขึ้นทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ณ วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุน จุลศักราช ๑๑๘๑ ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๐ ทรงพระนามว่า พระศรีสรรเพชญ์ หรือ สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ แต่เรียกขานพระนามของพระองค์ติดปากว่า สมเด็จพระเจ้าตากสิน หรือ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

เดิมพระองค์ทรงคิดที่จะปฏิสังขรณ์พระนครศรีอยุธยาให้กลับคืนเป็นดังเดิม แต่หลังจากตรวจดูแล้วยากต่อการฟื้นฟู จึงทรงให้อพยพผู้คนและทรัพย์สินลงมาทางใต้ และตั้งราชธานีใหม่ขึ้นที่เมืองธนบุรี เรียกนามว่า กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร

ที่มาของข้อมูล

ที่มาของข้อมูล

กรมศิลปากร. (๒๕๔๐). **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ พงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)**.

(พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพันเอก พระยาสิทธิจุลเสวก). พระนคร: โรงพิมพ์เดลิแมร์.

สืบค้นเมื่อ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๕, จาก <http://164.115.27.97/digital/items/show/4835>

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๕๐). **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด

ศิลปวัฒนธรรม. (๒๕๕๖). **เส้นทางเดินทัพ พระเจ้าตาก เลียบทะเลตะวันออก** สืบค้นเมื่อ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๕,

จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_11524

สลากกิจกรรม การถูกรุงศรี ผู้การตั้งราชธานีแห่งใหม่

๑. พระยาตากได้นำทหารในบังคับบัญชาตีฝ่าวงล้อมของกองทัพพม่าไปทางด้านทิศ ตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา

๒. เจ้าตากจึงได้สั่งให้ทหารไทยและจีนลอบเข้าไปอยู่ตามสถานที่ที่ได้วางแผนไว้แล้ว ให้คอยฟังสัญญาณเข้าตีเมืองพร้อมกัน

๓. พระเจ้าตีเมืองจันทบุรีได้

๔. สามารถกอบกู้กรุงศรีอยุธยากลับคืนมา

๕. ประชาชนผู้ทั้งหลาย จึงพร้อมกันกราบบังคมทูลอัญเชิญขึ้นทรงปราบดาภิเษกเป็นพระ มหากษัตริย์

สลากกิจกรรม

ใบกิจกรรม การกู้กรุงศรี สุ่การตั้งราชธานีแห่งใหม่

คำชี้แจง : ให้นักเรียนโยงเส้นเหตุการณ์กับปีที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นอย่างถูกต้อง

๑. พระเจ้าตากสามารถกอบกู้กรุงศรีอยุธยากลับมา

๑. วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุน จุลศักราช ๑๑๘๑

๒. พระเจ้าตากตีเมืองจันทบุรีได้

๒. วันอาทิตย์ เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๒๙ ปีกุน นพศก เพลา ๓ ยามเศษ

๓. พระยาดกได้นำทหารในบังคับบัญชาตีฝ่าวงล้อมของกองทัพพม่าไปทางด้านทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา

๓. พ.ศ. ๒๓๑๐

๔. เจ้าตากจึงได้สั่งให้ทหารไทยและจีนลอบเข้าไปอยู่ตามสถานที่ที่ได้วางแผนไว้แล้ว ให้คอยฟังสัญญาณเข้าตีเมืองพร้อมกัน

๔. พ.ศ. ๒๓๐๙

๕. ประชาชนผู้ทั้งหลายจึงพร้อมกันกราบบังคมทูลอัญเชิญขึ้นทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์

๕. วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๒๙ ปีกุน นพศก เวลาบ่ายโมงเศษ

ใบกิจกรรม การกู้กรุงศรี สุ่การตั้งราชธานีแห่งใหม่

นักเรียนคิดว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงตัดสินพระทัยในการตั้งราชธานีแห่งใหม่

การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พม่าได้สร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองอย่างมาก ทำให้การบูรณะเป็นไปได้ยาก และปัจจัยอีกประการหนึ่ง คือ พม่ารู้และเชี่ยวชาญในการรบมากขึ้น รู้เส้นทาง และจังหวะที่เหมาะสมใน การล้อมกรุงศรี ทำให้หากพระเจ้าตากสิน ทรงตัดสินพระทัยตั้งราชธานีที่แห่งเดิมเกรงว่าภายในอนาคตอาจจะนำมาซึ่งภัยการคุกคามที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น

นักเรียนคิดว่า การตั้งราชธานีแห่งใหม่ มีข้อดี และข้อเสียอย่างไรบ้าง

แนวคำตอบ การตั้งราชธานีใหม่ มีข้อดี คือ ในเรื่องของยุทธศาสตร์ของที่ตั้งมีความปลอดภัยจากภัยสงครามจากพม่า แต่มีข้อเสีย คือ การรวบรวมไพร่พลจากกรุงเก่าและอพยพไปรวมพลที่ราชธานีแห่งใหม่เป็นไปได้ลำบาก

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง การสถาปนาอาณาจักรธนบุรี
และปัจจัยที่มีผลต่อ
ความเจริญรุ่งเรือง

สิ่งที่ต้องเตรียม

๑. หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
๒. ใบงาน “พระเจ้าตากสินมหาราช”
๓. ข้อความจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
๔. เพลง “พระราชกรณียกิจพระเจ้าตากสินมหาราช”

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)